

„*Gloriam Dei per musicam pronuntiare*”. *Teologiczna refleksja nad muzyką sakralną*, red. ks. Stanisław Garnczarski, ks. Janusz Królikowski, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2017, ss. 121.

Jeden z największych współczesnych uznanych teologów muzyki, kard. Joseph Ratzinger, w swojej refleksji nad muzyką sakralną przedstawia dość ponurą wizję sytuacji, w jakiej się ona aktualnie znajduje. Dzisiejsze czasy naznaczone są bowiem swego rodzaju schizofrenią, z jednej strony wszechobecna muzyka popularna, która weszła także do kościołów, a z drugiej muzyka elitarna, równie nienadająca się do użytku kościelnego. To rozdarcie powoduje, że Kościół musi nieustannie podejmować refleksję nad jakością sztuki muzycznej w liturgii, mierzyć się nierzadko z kulturą antychrześcijańską, która nie ma mu nic do zaoferowania. Dyskusji na ten temat służyła konferencja naukowa pod hasłem: „*Gloriam Dei per musicam pronuntiare*”, zorganizowana przez Wydział Teologiczny Sekcji w Tarnowie Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie, w dniach 6-7 listopada 2015 roku. Recenzowana publikacja, będąca owocem tego sympozjum, jest pokłosiem teologicznej refleksji nad naturą, pięknem, funkcjami i zadaniami muzyki sakralnej w zgromadzeniu liturgicznym. Składa się na nią ogółem siedem referatów wygłoszonych przez specjalistów z różnych ośrodków naukowych, w tym jeden zagraniczny, podejmujących wieloaspektową rolę muzyki liturgicznej.

Pierwszym z referatów jest tekst bp. Carlosa Moreiry Azevedo z Rzymu: *Aktualne oczekiwania i wyzwania dotyczące muzyki w Kościele* (s. 11-26). Delegat Papieskiej Rady ds. Kultury opiera swoją refleksję na szerokim spojrzeniu na kontekst kulturowy i relacje między estetyką a celebracją. W oparciu o te dwie uwagi wskazuje konkretne wyzwania, przed jakimi stoi obecnie muzyka w Kościele: sakramentalna natura śpiewu i *munus* służebny; służebna funkcja muzyki względem słowa; śpiew i muzyka jako integralna część liturgii; czynne uczestnictwo w zgromadzeniu liturgicznym; pilna potrzeba solidnej formacji różnych posług. Szczególną uwagę zwraca on na zjawisko szeroko obecnej dziś muzyki konsumpcyjnej, nazywanej także młodzieżową, a reprezentowanej przez piosenkę, rock, pop, która „zawiera ubogie teksty” i „ma grubiańskie melodie”. Tego typu muzyka jego zdaniem „dochodzi do arbitralnego sytuowania śpiewów w ramach celebracji”. Aby uchronić muzykę sakralną przed banalnością, należy „zainwestować w formację wiernych przez wytrwałe próby, pomoce i katechezy oraz przewodnika śpiewu w zgromadzeniu”.

Kolejny referat *Muzyka liturgiczna w obliczu postmodernizmu* (s. 27-40) autorstwa ks. Ireneusza Pawlaka (KUL), przedstawia aktualny i niebezpieczny wpływ postmodernizmu na muzykę w liturgii. Autor charakteryzuje najpierw szeroko współczesne oblicza postmodernizmu, jego cele i wynikające z nich zagrożenia dla sztuki, a następnie wskazuje na jego szeroko zaprogramowaną infiltrację liturgii i związanej z nią muzyki. Prelegent w przekonujący sposób omawia najbardziej charakterystyczne cechy postmodernizmu (fragmentaryczność, zamieszanie w sferze pojęć, nadrzędność prawa stanowionego, negacja tradycji i pluralizm w dziedzinie sztuki) i odnosi je do muzyki liturgicznej. W konkluzji, jako antidotum na niebezpieczeństwa postmodernizmu porównywanego do „niebezpiecznej i zaraźliwej choroby”, proponuje „skuteczną szczepionkę”, na którą składa się: uczciwość i prawidłowo ukształtowane sumienie, odpowiedni poziom wiedzy, odwaga w głoszeniu prawdy, głęboka wiara, umiłowanie Kościoła i jego liturgii oraz zdrowy rozsądek (s. 40).

Ks. Joachim Waloszek (UO) z kolei ukazuje piękno muzyki liturgicznej w jej wymiarach teologicznych w tekście pt. *Teologiczne wymiary piękna muzyki liturgicznej* (s. 41-50). Swoją refleksję opiera w znacznej mierze na rozważaniach szwajcarskiego teologa Hansa Ursa von Balthasara. Na wstępie stawia zasadnicze pytanie, czy teologia może przysłużyć się odkrywaniu wymiarów piękna muzyki, zwłaszcza tej zaangażowanej w przestrzeń kultyczną? A następnie, czy istnieje jakieś formalne albo treściowe podobieństwo pomiędzy przeżyciem muzycznym a doświadczeniem typu religijnego? Autor, krocząc „ślądami intuicji Balthasara”, próbuje dociec i objaśnić w kolejnych „odsłonach”, na czym w istocie polega specyficznie muzyczny sposób komunikowania, „przekazywania Idei, czyli wielkiego Sensu Istnienia, o który [...] chodzi każdej sztuce” (s. 43). Muzykę kwalifikuje kolejno jako medium: dynamicznej natury Bytu-Boga; wypełnionego znaczeniem czasu, tajemnicy przemijania i wieczności; stwórczej harmonii; jedności; słowa. Konkluduje stwierdzeniem, iż wprawdzie można by szukać jeszcze innych cech języka muzycznego, ale wydaje się, że już te wymienione „cechy wydarzenia muzycznego pozwalają zrozumieć osobliwe teologiczne kwalifikacje muzyki i wyjaśnić zagadkę jej sakralnej, kultycznej przydatności” (s. 50).

Czwarty z referatów *Miejsce muzyki w liturgii. Muzyka „siostrą” liturgii?* (s. 51-66) ukazuje teologiczne miejsce muzyki w liturgii. Jego autor, ks. Waldemar Pałęcki MSF (KUL), analizuje wzajemne relacje zachodzące między liturgią a muzyką, jakie zaproponowali ojcowie Soboru Watykańskiego II. Szczegółowo omawia następujące problemy: trynitarny i historiozbawczy wymiar liturgii chrześcijańskiej – wydarzenie zbawcze doświadczane jako harmonia pieśni chwały; eklezjalny charakter liturgii chrześcijańskiej – muzyka liturgiczna jako pieśń Oblubienicy Chrystusa; liturgia ziemska jako *praegustatio* liturgii niebiańskiej – liturgia śpiewem wobec aniołów (*carmen angelorum*) przez tych, którzy wiodą życie anielskie (*vita angelica*); uświęcający i kultyczny wymiar liturgii – muzyka na drodze przeobstwienia człowieka w dialogu zbawczym; semejologiczny charakter liturgii chrześcijańskiej – muzyka znakiem dialogu i doświadczenia transcendencji. W wyniku podjętych rozważań szczegółowych stwierdza, iż liturgia i muzyka liturgiczna postrzegane jako „siostry” zawierają w sobie bogatą wymowę teologiczną. Warunkiem muzyki godnej liturgii jest jednak uwzględnianie przez nią fundamentu teologii liturgii.

Odrębne zagadnienie, treściowo dość odległe od problematyki omawianej publikacji pokonferencyjnej, podejmuje ks. Stanisław Garnczarski (UPJP II). W referacie zatytułowanym *Źródła polskich pieśni adwentowych* (s. 67-84) zajmuje się bowiem pieśniami adwentowymi w aspekcie historycznym. Wskazuje najpierw na źródła ich tekstów (hymnodia łacińska, hejnały roratnie i in.), a następnie podaje źródła melodii, podkreślając w procesie ich tworzenia szczególną rolę chóralu gregoriańskiego. W przeciwieństwie do pozostałych tekstów, które odnoszą się do aktualnej sytuacji w kwestiach muzyki sakralnej, przedłożenie ks. Garnczarskiego podejmuje wyłącznie aspekt historyczny.

Na kulturotwórczy wymiar muzyki zwraca uwagę w swym przedłożeniu *Kulturotwórcza rola muzyki w liturgii* (s. 85-98) Remigiusz Pośpiech (UWr, UO). Swoją wywód, poparty licznymi przykładami, rozpoczyna od *fundamentum*, wyjaśniając najpierw najbardziej istotną rolę muzyki liturgicznej, wynikającą z *Konstytucji o Liturgii świętej*; następnie wskazuje na źródła (*fontis*) profesjonalnej twórczości muzycznej związane z rozwojem liturgii eucharystycznej; wymienia najważniejsze gatunki i formy profesjonalnej sztuki muzycznej powstałe w dziejach muzyki w ścisłym związku z liturgią Kościoła (*praxis*); wreszcie w punkcie zatytułowanym *continuitas* ukazuje przemiany wzajemnej

zależności liturgii i muzyki na przykładzie sztuki muzycznej baroku, kiedy to „liturgia stanowiła swoistego rodzaju widowisko – theatrum musicum” (s. 92).

Cykl referatów kończy tekst ks. Janusza Królikowskiego (UPJPII), zatytułowany *Inspiracje muzyczne w teologii Hansa Ursa von Balthasara* (s. 99-112). Odwołując się do spuścizny naukowej Balthasara, wskazuje, iż muzyczne odniesienia i inspiracje czerpane z muzyki stały się dla szwajcarskiego teologa ważną drogą prowadzącą do „pełni katolickiej”. Autor sięga do „idei muzycznej”, która w estetyce teologicznej Balthasara stanowi przedmiot wielu analiz filozoficzno-teologicznych. Jego myśl teologiczną rozpatruje w kategoriach gatunków muzycznych: symfonii, fugi i requiem, ilustrując każdy z nich odpowiednimi tekstami tego uczonego.

Całość publikacji dopełnia *Homilia biskupa tarnowskiego Andrzeja Jeża* (s. 7-10), słowo *Od redakcji* (s. 5-6) oraz program koncertu zatytułowanego „Modlitwa o pokój” (s. 113-115) i skierowane z tej okazji *Słowo Biskupa Tarnowskiego* (s. 117-118).

Omawiana pozycja została bardzo starannie przygotowana od strony edytorskiej i wydrukowana w tarnowskim wydawnictwie *Biblos*. Gratulując organizatorom Konferencji i Prelegentom przedłożenia „świeżych” i aktualnych myśli należy wyrazić nadzieję, iż ogłoszona publikacja stanie się ważną pomocą w dalszym zgłębianiu właściwego rozumienia i przeżywania liturgii Kościoła przez muzykę liturgiczną.

ks. Piotr Wiśniewski (KUL)

DOI: <http://doi.org/10.21852/sem.2017.1.21>